

YÛNUS VEHBİ EFENDİ

YÛNUS VEHBİ EFENDİ

(1837-1913)

**Osmanlı âlimi,
Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye
Heyeti üyesi.**Yunus
Vehbi
Efendi

Rize'ye bağlı Velâ (Vilâ) köyünde (günümüzde Gündoğdu beldesine bağlı Veliköy) doğdu. Emîr Ahmedoğulları'ndan Hacı Hatib Mehmed Efendi'nin oğludur. Babasının Kayserili olduğu ve 1248'de (1832) İstanbul'da doğduğu yolunda Ömer Nasuhi Bilmen tarafından verilen bilgi hatalıdır. Babasına nisbetle evlâd-ı Hatibzâdeler diye bilinen aileden çok sayıda devlet adamı ve âlim yetişmiştir. Yunus Vehbi Efendi köyünde başladığı tahsiline Rize, Konya ve Kayseri'de devam etti. Ardından gittiği İstanbul'da eğitimini Fâtih medreselerinde sürdürdü. Arnavut Hoca Ali Efendi ile Mağribî Muhaddis Şeyh Kasım Efendi'nin derslerine girdi ve her ikisinden icâzet aldı. Bilmen, Yunus Vehbi Efendi'nin tahsilini tamamladıktan sonra Isparta kadılığına tayin edildiğini belirtirse de kayıtlarda böyle bir bilgi yer almamaktadır. Tercüme-i hâl varakasında 1859'da imtihana "tarîk-i kudâta dahil olduğu" kaydedilmekle beraber dosyasındaki evrakta daha sonra yapılan incelemede bu kayda rastlanmadığı anlaşılmaktadır. Vehbi Efendi 1861'de Fetvâhâne-i Âlî'nin fetva odasında müsevid olarak göreve başladı. 1863'te Mekke-i Mükerrreme bab niyâbetine tayin edildi, aynı yıl kendisine ibtidâ-i hâric rütbesiyle İstanbul müderrisliği de tevcih edildi. 1865'te Mekke-i Mükerrreme bab niyâbetinden ayrılıp İstanbul'a döndü ve Fetvâhâne-i Âlî'de müsevidliğe devam etti. Ertesi yıl bu görevi yanında İ'lâmât-ı Şer'iye Müdüriyeti mümeyyiz muaviniğine getirildi ve kendisine müderrislik maaşı tahsis edildi. 1868'de ayrıca Muallimhâne-i Nüvvâb (Mekteb-i Kudât) müdürlüğüne tayini yapıldı ve Meclis-i İntihâb-ı Hükkâm üyesi oldu. Aynı yıl Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye'yi hazırlamak için oluşturulan heyette görevlendirildi. Buradaki görevi beş yıl kadar sürdürdü. *Mecelle*'nin beşinci kitabından itibaren "Kitâbü'r-Rehn, Kitâbü'l-Emânât, Kitâbü'l-Hibe ve Kitâbü'l-Ğaşb ve'l-it-lâf" başlıklı bölümlerin yazımına katıldı. Beşinci kitabın sonunda "müdir-i Mekteb-i Nüvvâb", altı, yedi ve sekizinci kitapların sonunda "müdir-i Muallimhâne-i Nüvvâb" unvanıyla imzası vardır. "Kitâbü'l-Ve-diâ"yı hazırlayan heyette de yer aldığı kaydedilir.

1873 Mayısında Muallimhâne-i Nüvvâb müdürlüğünden ayrılmasının ardından İ'lâmât-ı Şer'iye Müdüriyeti mümeyyizliğine getirildi. Temmuz 1873'te terfi edip reisül-müsevidîn (sermüsevid) oldu. Eylül 1874'te İstanbul kadılığı müsteşarlığı görevine tayin edildi. 1875 Kasım sonundan itibaren bir yıl süreyle uhdesine bilâd-ı mahrecden Halep mevleviyeti verildi. Haziran 1876'da İstanbul kadılığı müsteşarlığından ayrıldı ve yaklaşık bir ay sonra Emvâl-i Ey-tâm Dairesi müdürlüğüne getirildi. Eylül ayında bu görevden ayrılıp Bağdat merkez niyâbet-i şer'iyesiyle görevlendirildi, buna ilâveten müfettiş-i hükkâm ve divân-ı temyiz reisliği yaptı. Kasım 1876'da Halep mevleviyetinden, Şubat 1879'da Bağdat niyâbetinden ayrıldı. Ağustos 1879'dan Nisan 1880'e kadar İzmir nâibliği ve mahkeme-i bidâyet reisliği yaptı. Mayıs 1880 – Nisan 1882 arasında Yanya niyâbeti ve istînâf-ı hukuk riyâseti görevinde bulundu. Temmuz 1882 – Haziran 1884 tarihlerinde Kudüs niyâbet-i şer'iyesi ve bidâyet reisliğini üstlendi. Temmuz 1884'ten itibaren uhdesine bir yıl süreyle bilâd-ı hamseden Edirne mevleviyeti verildi. Mart 1885'te Ankara niyâbet-i şer'iyesiyle istînâf riyâsetine tayin edildi. Otuz ay sürdürdüğü bu görevi esnasında Bektaşî Dergâhı'nın ıslahına memur edildi. Temmuz 1885'te mevleviyetten ve Haziran 1887'de niyâbetten ayrıldı. Aynı yılın Eylülünde Mekke kadılığına tayin edildi. Bir yıl sonra hizmetini tamamlayarak Mekke kadılığından ayrıldı ve rütbesi İstanbul pâyesine yükseltildi.

Haziran 1889'da Evkâf-ı Hümâyün müfettişliğine getirilen Yunus Vehbi Efendi, Ağustos 1890'da bu görevden ayrıldı. Meclis-i Tedkikât-ı Şer'iyye âzası iken Haziran 1892'de Edirne merkez niyâbet-i şer'iyesine tayin edildi. Mayıs 1894'te bu görevden ayrılarak Mayıs 1895'te Beyrut vilâyeti merkez niyâbet-i şer'iyesine getirildi ve Ağustos 1897'ye kadar bu görevini

sürdürdü. Ocak 1898'de ikinci defa Meclis-i Tedkikât-ı Şer'iyye âzalığına tayin edildi ve Mayıs 1898 tarihinde uhdesine Anadolu kazaskerliği pâyesi verildi. Ağustos 1904'te ikinci defa Mekteb-i Nüvvâb müdürlüğüne getirildi. Ağustos 1908'de Mekteb-i Nüvvâb müdürlüğünden, 4 Nisan 1909'da Meclis-i Tedkikât-ı Şer'iyye âzalığından ayrıldı. Eylül 1909'da emekliye sevk edildi. Vehbi Efendi, İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi'nde bulunan şahsî sicil dosyasına göre 27 Ramazan 1331 (30 Ağustos 1913) tarihinde vefat etti. Bilmen'in 1322'de (1904) öldüğü ve Fâtih Camii bahçesinde defnedildiği şeklinde verdiği bilgi doğru değildir. Mezarı Eyüp'te eski adı Boyacı sokak olan Sultan Reşad caddesi üzerindeki Canan Hanım Türbesi'nin arkasında yer alır. Mezar taşında, "Ecille-i ricâl-i ilmiyyeden ve *Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye*'yi tanzim eden fuhûl-i fukahâdan Kazasker el-Hâc Yunus Vehbi Efendi 1331 senesi Ramazân-ı şerifinde leyle-i celîle-i Kadir'de bârgâh-ı ehadiyyete tevdi-i rûh etmiştir" ibaresi yazılıdır.

Arapça ve Farsça'ya çok iyi bilen Yunus Vehbi Efendi'nin *Dürerü'l-hikem fi es-rârî menâsiki'l-hac li'l-Beyti'l-harem* adlı küçük hacimli bir eseri vardır (İstanbul 1318, 1320). Edirne merkez nâibi iken bizzat kaleme aldığı hal tercümesinde dört defa hacca gittiğini kaydeden müellif bu eserinde daha çok Kâbe'nin ve Harem'in

Yunus Vehbi
Efendi'nin
mezar taşı –
Eyüp /
İstanbul

sırlarından bahsetmiştir. Yûnus Vehbi Efendi'nin *Esrârü Menâsik-i Hacc-ı Şerif* isimli kitabı *Dürrü'l-hikem*'in genişletilmiş şeklidir. Eser Arapça ve Türkçe olarak kaleme alınmıştır (İstanbul 1318, 1320). Kısa ve özlü bir anlatımı olan eserin hazırlanmasında Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye*, Rûzbihân-ı Bakî'nin *'Arâ'isü'l-beyân*, İmam Gazzâlî'nin *İhyâ'ü 'ulûmî'd-dîn* ve Bosnevî Ali De-de'nin *Havâtimü'l-hikem* adlı eserlerinden istifade edilmiştir. Eser Veysel Akkaya ve Nesibe Akkaya tarafından bazı ilâvelerle birlikte *Haccın Sırları* adıyla yeniden yayımlanmıştır (İstanbul 2003).

BİBLİYOGRAFYA :

İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, sicil dosyası, nr. 181; BA, İ.DH., nr. 708/49581; BA, DH. SAİDd, nr. 171/183; Yûnus Vehbi Efendi, *Haccın Sırları* (haz. Veysel Akkaya – Nesibe Akkaya), İstanbul 2003; Osman Öztürk, *Osmanlı Hukuk Tarihinde Mecelle*, İstanbul 1973, s. 30; Bilmen, *Kamus*², I, 360-361; Hayreddin Karaman, *İslâm Hukuk Tarihi*, İstanbul 1989, s. 330; Ebülulâ Mardin, *Medenî Hukuk Cephesinden Ahmed Cevdet Paşa*, Ankara 1996, s. 164; Sadık Albayrak, *Son Devir Osmanlı Uleması*, İstanbul 1996, IV, 367-368; Mehmet Nermi Haskan, *Eyüplü Meşhurlar*, İstanbul 2004, II, 212-213; Rahmi Yaran, "Hac", *DİA*, XIV, 411.

TAHSİN ÖZCAN

YÛNUSİYYE (اليونسية)

Teşbih inancını benimsediği kaydedilen Yûnus b. Avn en-Nemirî'ye mensup Mürcie fırkalarından biri (bk. MÜRÇİE; MÜŞEBBİHE).

YURDAKUL, Mehmet Emin (1869-1944)

Türk millî şairi.

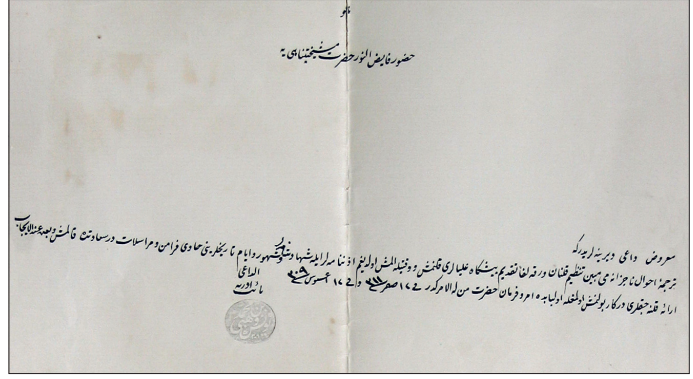
13 Mayıs 1869'da İstanbul Beşiktaş'ta doğdu. Babası Zekeriya köyü halkından balıkçı Sâlih Reis, annesi Bulgaristan göçmenlerinden Körükçü Mehmed Ağa'nın kızı Emine Hanım'dır. Sıbyan mektebinden sonra Beşiktaş Askerî Rüşdiyesi'ne girdi. Burayı bitirince bir süre Mülkiye İdâdisi'ne devam ettiyse de 1887'de mektepten ayrıldı. Maaşsız kâtip olarak Sadâret Dairesi Evrak Kalemi'nde çalışmaya başladı. 1889'da Mekteb-i Hukuk'a kaydoldu; iki yıl kadar sonra buradan da ayrılmak zorunda kaldı. Bu tarihten itibaren edebiyat ve şiirle daha yakından ilgilendi. 1892'de, ruh asaletinin soy asaletinden üstün olduğunu anlattığı *Fazilet ve Asalet* adlı kita-

bı dolayısıyla Sadrazam Cevat Paşa'nın tavsiyesi üzerine Rûsûmat İdaresi'ne önce memur, ardından evrak müdürü tayin edildi. 1892'de İstanbul'a gelen Cemâleddîn-i Efgânî'nin sohbetlerine katıldı, bazı fikirlerinden istifade etti. 1897 Osmanlı-Yunan Muharebesi sırasında aralarında "Anadolu'dan Bir Ses yahut Cenge Giderken" adlı şiirin de bulunduğu, hece vezni ve sade bir Türkçe ile şiirler yazmaya başladı. Millî duyguları herkesin kolayca anlayabileceği bir dille ifade ettiği şiirleri devrin edebiyat çevrelerinde büyük ilgi gördü. 1898'de bu şiirlerini Recâizâde Mahmud Ekrem, Abdülhak Hâmid (Tarhan), Şemseddin Sâmî, Rıza Tevfik (Bölükbaşı), Fazlı Necib'in takrizleri ve saray ressamı Zonaro'nun resimleriyle birlikte *Türkçe Şiirler* adıyla kitap halinde yayımladı.

1907'de İttihat ve Terakkî Cemiyeti'ne girdi, aynı yıl Erzurum Rûsûmat nâzırlığına tayin edildi. 1908'de II. Meşrutiyet'in ilânından sonra görevi Trabzon'a alındı. 31 Mart olayının ardından Bahriye Nezâreti müsteşarlığına getirildi; Ekim 1909'da Hicaz valisi oldu. Ancak Mekke Emîri Şerîf Hüseyin'le anlaşmazlığa düşünce görevi Sivas valiliğine nakledildi (Mayıs 1910). Sağlık sebepleri yüzünden bir süre sonra istifa edip İstanbul'a döndü (Ocak 1911). Resmî kuruluşu bir yıl sonra gerçekleşen, ancak fiilen Temmuz 1911'de kurulan Türk Ocağı derneğinin geçici idare heyeti başkanlığına seçildi. Ağustos 1911'de Erzurum vali vekilliğine getirildi ve ertesi yıl emekliye ayrıldı. 1913'te Musul'dan mebus seçildi. 17 Aralık 1914'te "Türklerin ilk büyük millî şairi" tanıtımıyla Türk Ocağı tarafından adına büyük bir tören düzenlendi. Çanakkale savaşları sırasında kurulan İstanbul Hey'et-i Edebiyyesi ile birlikte savaş alanına gitti ve askerın mânevîyatını yükselten konuşmalar yaptı. Mütarekenin ardından İstanbul'un işgali üzerine bazı ar-

kadaşlarıyla birlikte Ankara'ya gitti (Nisan 1921). Millî Mücadele devam ederken halka ve orduya moral verici konuşmalar yapmak için Mehmed Âkif (Ersoy) ve Sâmîh Rifat'la birlikte Anadolu'ya gönderildi. Cumhuriyet'in ilânı üzerine Şarkıkarahisar (1923) ve Şebinkarahisar'dan (1927) mebus seçildi. 1930'da kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası'na katıldı. Daha sonra Urfa (1932) ve İstanbul'dan (1943) milletvekili seçildi. 14 Ocak 1944'te vefat etti ve Zincirlikuyu Asrî Mezarlığı'na defnedildi.

Türk edebiyatı tarihinde daha çok Millî Edebiyat akımına yol açtığı kaydedilen "Anadolu'dan Bir Ses yahut Cenge Giderken" adlı şiiriyle tanınan Mehmet Emin, aslında bir halk çocuğu olup edebî zevkini küçük yaşta babasından dinlediği halk hikâyelerinden edinmiştir. Nitekim, "Ben İstanbul lehçesini anamdan, babamdan, sonra Anadolu lehçesini karımdan öğrendim; onun saf ve asil ruhunun kaynaklarından Türklük aşkının kevserini içtim" demıştır. Mehmet Emin'in yetişmesinde etkili olan diğer bir isim Cemâleddîn-i Efgânî'dir. İslâm âlemini yok etmeye çalışan Batı emperyalizmine karşı mücadele eden Efgânî, gezip dolaştığı ülkelerde aynı zamanda milliyetçilik şuurunun uyanmasına da yardım ediyordu. Mehmet Emin'in şiirleri Türk edebiyatında milliyetçilik hareketinin bir nevi başlangıcı olarak kabul edilir. Teknik ve estetik bakımdan pek güçlü sayılmayan bu şiirler gerek halkın zevk anlayışına hitap etmesi, gerekse halk hayatının bazı sahanelerini onların anlayabileceği bir dil ve üslûpla ifade etmesi dolayısıyla sade Türkçe ve hece vezniyle yazılmış şiirde öncü kabul edilmektedir. Mehmet Emin, Balkan savaşları yıllarında kaleme alınan *Ey Türk Uyan!* adlı kitabındaki şiirlerinde Türklerin Altaylar'dan Anadolu'ya gelişlerini, gerçekleştirdikleri fetihleri ve yerleştikleri ülkelere medeniyet tohumları ektiklerini söyler. Edebiyatı ve özel-

Yûnus Vehbi Efendi'nin el yazısı ve mührü (İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, sicil dosyası, nr. 181-e)